

8. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; 3-є вид., змін. й доп. / М.В. Кравчук (авт.-упоряд). – К.: Алерта, 2014. – 608 с.
9. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання конфліктів / Т.О. Подковенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 31-38.

В статье исследуется медиация как один из альтернативных способов разрешения правовых конфликтов. Проанализированы проблемы внедрения и проведения медиации в Украине. Предложены пути решения выделенных проблем.

The article deals with mediation as one of the alternative methods of solving legal conflicts. The problems of implementation and mediation in Ukraine. The ways of solving the examined issues.

Стаття надійшла до редколегії 20.03.2015

УДК [347.78.03+347.789]:004.63

Бааджи Н. П., НУ «ОЮА»

ЦИФРОВИЙ ІДЕНТИФІКАТОР DOI ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вказано на необхідність реформування механізмів регулювання авторських та суміжних прав в сучасній Україні за умов швидкого розвитку цифрового середовища. Зазначено, що передача інформації у «кіберпросторі» здійснюється у вигляді об'єктів, що охороняються правом інтелектуальної власності. Особливу увагу приділено аналізу використання цифрового ідентифікатора DOI, як способу захисту авторських та суміжних прав в Інтернеті. Наголошено на необхідності забезпечення залучення до DOI-спільноти правничих журналів і правових баз даних.

В сучасній Україні в умовах розвитку економіки знань назріла необхідність у суттєвому реформуванні механізмів регулювання авторських та суміжних прав та приведення їх у відповідність до сучасних стандартів та вимог суспільства. Багато дослідників справедливо і неодноразово відзначали, що відносини у сфері інтелектуальної власності в цифровому середовищі не вкладаються в стандартні правові рамки і вимагають спеціального законодавчого врегулювання. Діючі правові

норми, як правило, зорієнтовані на поширення творів на матеріальних носіях, тоді як в цифровому просторі їх використання є практично необмеженим, а застосування різноманітних комп'ютерних програм у глобальній комп'ютерній мережі дає змогу здійснити практично необмежений експорт та імпорт об'єктів інтелектуальної власності.

Питання захисту авторських прав у цифровому середовищі досліджувались у працях М. Денисюка, В. Дроб'язка, Р. Еннана, М. Кривенка, О. Штефана, Л. Мамчур. Стосовно захисту та надання доступу до електронних видань можна відзначити праці А. Марущака, Н. Н. Литвиної, Р. Поліщука. Серед зарубіжних науковців слід виділити праці Р. Дарнтонна, Дж. Пілча, В. Б. Наумова та О. М. Пастухова.

Інформація у сучасному світі – це особливий об'єкт договірних відносин, пов'язаних з її пошуком, відбором, збереженням, переробкою, поширенням та використанням у різних сферах людської діяльності. Вона являє собою важливий засіб отримання додаткових вигод за рахунок зниження невизначеності та ризику суб'єктів господарювання. Обертаючись у ринковій економіці як товар (інформаційний продукт, послуга) або ресурс, який використовується у процесі господарської діяльності, інформація характеризується певними ознаками: є нематеріальним благом, не зводиться до фізичних об'єктів, які є її носіями; характеризується невичерпністю, не зменшується в процесі використання та не споживається у традиційному розумінні цього терміна; не локалізована в просторі, легко поширюється, тиражується (за сучасного рівня технологій) і змінює форми фіксації; не зникає у процесі споживання, але для отримання корисного ефекту від останнього потребує певних інтелектуальних навичок; практично не підлягає фізичному зносу, але може морально старіти; не існує монополії на володіння нею та її використання, за винятком тієї частини, яка є об'єктом інтелектуальної власності [1, с. 47]

У процесі взаємодії в межах і за допомогою комунікативної системи між різними суб'єктами комунікації здійснюється обмін інформацією, тобто відбувається комунікаційний процес. С. В. Бориснєв трактує комунікаційний процес як послідовність взаємопов'язаних етапів, необхідних для здійснення інформаційного обміну: формулювання ідеї, кодування інформації, вибір каналу зв'язку та передача повідомлення, декодування повідомлення, формулювання відповіді й передача його відправникові [2, с. 10].

Передача інформації у цифровому середовищі здійснюється у вигляді об'єктів, що охороняються правом інтелектуальної власності. Умовами розміщення творів і об'єктів суміжних прав у мережі Інтернет відповідно до норм Закону України «Про авторське право і суміжні

права» є: доступність для публіки в будь-який час; доступність для публіки з будь-якого місця. За нормами Цивільного кодексу України такими умовами для творів є: доступ для невизначеного кола осіб та відображення у загальнодоступних електронних системах інформації; для об'єктів суміжних прав – умови, аналогічні викладеним у Законі України «Про авторське право і суміжні права»

Обробка і передача даних мережею та саме її функціонування відбувається завдяки такому об'єкту права інтелектуальної власності – як комп'ютерна програма, а зберігання і пошук інформації зазвичай здійснюється за допомогою електронних баз даних, які теж є об'єктом правової охорони у сфері інтелектуальної власності. Крім того, у мережі Інтернет використовуються також і засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, зокрема: торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування, географічні зазначення (зазначення походження товару), доменні імена [1, с. 49].

У Рекомендаціях щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет [3] виокремлено способи захисту авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет, серед яких виокремлюються наступні:

- ідентифікаційний код ISBN (Міжнародний стандартний книжковий номер); цифровий ідентифікатор DOI, який супроводжує твори або їхні частини, дозволяючи таким чином простежити «долю» об'єкта в торговельному обігу; інші програмні коди, що уможливають виявити порушення цілісності твору під час неправильного його використання;

- цифровий підпис. Суть цифрового підпису полягає в тому, що він дозволяє ідентифікувати справжнього автора того або іншого твору, тим самим знімаючи в контрагента будь-які сумніви про те, з ким він має справу;

- цифрові марки. Найпоширенішою є система так званих «цифрових водяних знаків», впроваджуваних у твори (тексти, графічні зображення і т.п.) у Мережі. Їх перевага полягає в тому, що при звичайному візуальному розгляді зображення користувач не бачить яких-небудь закодованих позначень – значка копірайта ©, імені автора, року видання. Але потім при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, що вказує на особу, яка її записала. Можливе і застосування спеціальних «відбитків» – вони також дозволяють контролювати використання творів в інформаційних мережах, а при виявленні порушень авторського права і суміжних прав, забезпечувати належну доказову базу в суді.

- обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в Інтернеті, наприклад, бази даних комерційних сайтів і деяких електронних бібліотек та архівів доступні тільки за попередню плату. Можливе застосування «цифрових конвертів», що передбачають укладання угоди із власниками тих або інших ресурсів у Мережі;

- методи криптографічного перетворення матеріалів, такі як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів (наприклад, система – SCMS, що дозволяє виготовити одну копію документа й унеможливило подальше копіювання цього примірника);

- метод антикопії, або антикопіювання. Суть полягає в тому, що на CD-ROM ставиться своєрідний заслін – заборона робити копії;

- створення web-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус, інакше кажучи, які визначають, що та кому належить;

- метод перехресного субсидування при використанні об'єктів авторського права та суміжних прав. За загальним визначенням, перехресне субсидування це:

- а) практика фіксації цін на рівні, який перевищує загальні середні витрати на виробництво товарів і послуг у певній галузі за рахунок перерозподілу цінового навантаження серед різних груп споживачів;

- б) надання фірмою внутрішніх субсидій на виробництво одних товарів або одним підрозділом за рахунок прибутку від інших товарів, діяльності інших підрозділів.

Слід вказати, що система ISBN з'явилася в 1960-х рр. Однак, бурхливе зростання онлайн-комунікацій кінця 1990-х рр. навіязав новий виток у проблематиці інформаційного обліку, яка повинна була поширитися тепер також і на електронні ресурси. Виникла необхідність у впровадженні уніфікованого інструментарію для обліку різномірних з інформаційної точки зору об'єктів: статей, книг, музичних фрагментів, нормативних документів, статистичних звітів і т.д., які можна перевести в цифровий формат і розмістити на сайті (відповідно, даний об'єкт буде мати свій URL). Для вирішення даної проблеми як міжнародний стандарт ISO 3297 у 1975 р була прийнята Система ISSN (оновлена у 2007 р). ISSN (англ. International Standard Serial Number) – унікальний номер, що використовується для ідентифікації друкованого або електронного періодичного видання. Слід вказати, що Рекомендації не містять у переліку ISSN і це можна розглядати як недолік.

Разом з тим, вже в жовтні 1997 р з'явилася ініціатива розробки універсального цифрового ідентифікатора об'єктів Digital Object Identifier (DOI). Призначення DOI полягає в тому, щоб пов'язувати клієнтів з ви-

давцями, полегшувати електронну торгівлю, і здійснювати автоматизоване управління авторським правом. Процес розробки технології DOI мав за мету надати великим видавцям наукової періодики інструмент для роздрібної торгівлі своєю продукцією в онлайн-овому середовищі. Для того, щоб дозволити кінцевому користувачеві купити окрему статтю (або навіть окрему частину статті), оформлену і виставлену у вигляді самостійного файлу на сайті, видавцям необхідно було ввести елементарну одиницю обліку, для якої буде формуватися ціна. Такі завдання ставилися перед системою на першому етапі функціонування системи DOI, а в подальшому вона розрослась і претендує на статус «одиниці обліку економіки знань», яка певною мірою захищає авторські права в цифровому середовищі. На сьогодні DOI використовують і для цитувань та підрахунку цитувань документів, створення перехресних посилань, пошуку оновлень для статті, перевірки на плагіат, визначення джерел фінансової підтримки роботи і т. д.

У середині 1990-х років DOI був запропонований в якості постійно діючого гіперпосилання, яке приводила б користувача до необхідного документу, незалежно від того змінився чи залишився колишнім URL документа [4, с. 30]. Система DOI створена як одне з впроваджень глобальної системи Handle System [5]. Система Handle є аналогом системи доменних імен (DNS), на якій базується Всесвітня павутина. За механізмами реалізації, в загальному вигляді, ці системи також досить схожі.

DOI – це вбудоване посилання, код, який дозволяє віднайти будь-яку публікацію на будь-якому ресурсі незалежно від мови первинного посилання. Воно чітко вказує на розташування статті у мережі Інтернет, забезпечує постійний та надійний зв'язок між публікаціями. Це гіперпосилання (шлях до публікації) є усталеним і не залежить від зміни видавця, хостінгу чи назви видання : користуючись DOI пошукач має за один крок дійти до потрібної публікації [6, с. 42]. Причини зміни сайту можуть бути різними: від необхідності зміни структури сайту та/або переходу на певні видавничі платформи до зміни видавця журналу. Об'єктом ідентифікації DOI є зміст, а не його формат, тому ідентичні за змістом носії інформації мають спільні ідентифікатори DOI.

Розробка стандартів DOI здійснюється корпораціями, а реєстрація унікальних DOI покладено на кілька реєстраційних агентств. Сфери діяльності їх розділені в залежності від:

- типудокумента (аудіо, відео, інтернетресурс Entertainment Identifier Registry (EIDR), Multilingual European DOI Registration Agency (mEDRA));

- мови (для текстів китайською та японською мовами створені окремі реєстраційні агентства China National Knowledge Infrastructure, Airiti Inc, Japan Link Center (JaLC);
- видавця (документи Євросоюзу реєструються Publications Office);
- DOI наукових статей, книг, глав книг, матеріали конференцій, звіти, дисертації реєструє CrossRef .

Жорстких правил, що регулюють розміщення в статті DOI немає, тому іноді він вказаний у верхньому або нижньому колонтитулі, іноді під резюме, а іноді в боковій виносці. формат запису DOI. Відмінності пояснюються структурою DOI, яка складається з трьох компонентів: doi-директорії, префікса і суфікса.

На сьогодні одним з кроків до включення у міжнародні наукометричні бази є впровадження системи надання цифрових ідентифікаторів об'єктів (DOI), що стає досить важливим для науковців.

Досить тривалий час користування DOI в Україні не було досить поширеним через те, що для одержання кодів вимагало здійснення певної процедури: забезпечити членство в організації PILA (Publishers International Linking Association, Inc), сплачувати відповідні членські внески та платити за коди у стислі терміни й в іноземній валюті.

Асоціація PILA – некомерційна установа, яка провадить діяльність CrossRef – агентства, яка надає цифрові ідентифікатори для наукової продукції. Членство в PILA є відкритим для видавців літератури наукового та професійного змісту. Вони повинні забезпечувати існування (присутність у електронному просторі) метаданих на кожний із заявлених об'єктів, на які одержано цифровий ідентифікатор DOI (тобто на виокремлений видавцем фрагмент контенту). CrossRef здійснює управління та веде регулярно оновлювану інформаційну базу даних, що складається з оригінальних опублікованих праць, їх метаданих і цифрових ідентифікаторів, що вказують на розташування певних статей у мережі Інтернет. До набору метаданих належить інформація, яка дозволяє описати та ідентифікувати статтю, – назва статті, прізвище та ініціали автора (авторів) тощо. Завдяки цифровим ідентифікаторам статті (видання, фрагменти видань) усіх учасників CrossRef є взаємопов'язаними, а це дозволяє активно максимізувати і зберігати переходи (лінки) між ними, робить більш ефективним механізм перехресних посилань, так званий крос-лінкінг. Це у кінцевому підсумку призводить до зростання кількості цитувань масиву загалом і кожної публікації зокрема.

З огляду на вищеозначене, стає зрозумілою необхідність і користь одержання цифрових ідентифікаторів для якомога більшого

масиву наукових журналів України. Тому Науково-видавнича рада НАН України підтримала спільну ініціативу Видавничого дому «Академперіодика» НАН України і передплатного агентства «Укрінформнаука» щодо укладання угоди з асоціацією PILA і входження до CrossRef.

«Укрінформнаука» у 2014 році стала членом PILA і резидентом CrossRef 3 цього часу вона має усі необхідні повноваження для одержання та присвоєння цифрових ідентифікаторів DOI, що дає можливість для організації найбільш ефективної співпраці з академічними науковими журналами. Установа-видавець кожного з видань НАН України може одержувати DOI, уклавши відповідну угоду з агентством «Укрінформнаука». Видання, які беруть участь у Програмі підтримки наукових журналів НАН України, можуть одержати цифрові ідентифікатори на підставі відповідного рішення редакційної колегії, звернувшись до ВД «Академперіодика» НАН України. На виконання рішення Науково-видавничої ради НАН України надання цифрових ідентифікаторів DOI здійснюється у межах вищеназваної Програми підтримки.

На базі технологічних рішень у ВД «Академперіодика» НАН України до одержання цифрових ідентифікаторів зараз готуються веб-ресурси загальноакадемічних журналів «Вісник Національної академії наук України» та «Доповіді Національної академії наук України». Також ВД «Академперіодика» НАН України надає консультативну допомогу «Українському фізичному журналу» та його англomовній версії «Ukrainian Journal of Physics» і журналу «Semiconductor Physics, Quantum Electronics & Optoelectronics». Відзначимо, що на сьогодні лише один з журналів Національної академії наук України самостійно домогся одержання цифрових ідентифікаторів DOI – журнал «Biopolymers and Cell» [6, с. 45].

Актуальним на сьогодні видається залучення до DOI-спільноти правничих журналів і правових баз даних, адже стратегічним завданням української правової науки повинно бути якісне та якнайширше представлення результатів вітчизняних наукових досліджень у сучасній формі, доступній світовій науковій спільноті, та у сучасних загальноновизнаних виданнях. При цьому має бути реалізовано механізм захисту авторських та суміжних прав українських науковців-правників. Створення належної законодавчої бази та формування відповідної підтримки з боку держави та окремих її відомств, зокрема НАН України та її регіональних представництв, є необхідною умовою для найбільш ефективного впровадження цих заходів.

Бібліографічний список:

1. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності / О. Б. Бутнік-Сіверський. – К. : ІВП, 2004. – 296 с.
2. Бориснєв С. В. Социология коммуникации: учеб. пособ. для вузов / С. В. Бориснев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 270 с.
3. Рекомендації щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua/ua/recomnet.html?s=print>
4. Тихонкова И. А. DOI (Digital object Identifier) для научных журналов. Практические советы небольшим издательствам / И. А. Тихонкова // Наука України у світовому інформаційному просторі : [зб. ст.] / Нац. акад. наук України ; [редкол. : Я. С. Яцків та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2014 – Вип. 10. С. 29-40. – Режим доступу : http://www1.nas.gov.ua/publications/books/serii/academy/1102010/Documents/2013_8/68_NU-8-Tihonkova.pdf
5. Handle System® [Virtual Resource]. – Access Mode : URL : www.handle.net.
6. Радченко А. І. Упровадження системи цифрових ідентифікаторів DOI: поступ і досвід / А. І. Радченко Т. М. Яцків // Наука України у світовому інформаційному просторі : [зб. ст.] / Нац. акад. наук України ; [редкол. : Я. С. Яцків та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2014 – Вип. 10. – С. 41-46. – Режим доступу : http://www.nas.gov.ua/publications/books/series/9789660247048/Documents/2014_10/5_Radchenko.pdf

Указано на необходимость реформирования механизмов регулирования авторских и смежных прав в современной Украине в условиях быстрого развития цифровой среды. Указано, что передача информации в «киберпространстве» осуществляется в виде объектов, охраняемых правом интеллектуальной собственности. Особое внимание уделено анализу использования цифрового идентификатора DOI, как способа защиты авторских и смежных прав в Интернете. Отмечена необходимость в обеспечении включения в DOI-сообщество юридических журналов и правовых баз данных.

The necessity of reforming of mechanisms of regulation of copyright and related rights in modern Ukraine in the conditions of rapid development of digital environment was specified. It was stated that the transfer of information in «cyberspace» is committing in the form of objects, which are protected by the intellectual property law. Special attention was drawn to the analysis of using of digital identifier DOI, as a mean of protection of copyright and related rights on the Internet. The necessity to ensure the involvement of legal journals and legal databases to join DOI-Community was underlined.